

מאזרה של תורה

ג'ליון א

ביאורי החסידות לש"ס - ע"פ סדר הדף היומי

דבר המכון

עומדים אנו בסיום מחזור ה"א בלימוד ה"דף היומי" בתלמוד-בבלי (כפי תקנת הגה"ק רבי מאיר שפירא זצ"ל), ופתיחת מחזור ה"ב ע"י רבבות אלפי ישראל בכל קצווי תבל, מתוך שמחה של תורה.

ארז"ל (ברכות סד, א): "ת"ח אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, שנאמר, ילכו מחיל אל חיל" - אכן כך היא דרכה של תורה, מעלין בקודש ביתר-שאת וביתר-עוז -

ברוח זו של התחדשות - ו"אין מדרש בלא חידוש" - מתכבדים אנו להגיש קדם ציבור מקיימי התקנה בתוככי שאר חובשי ספסלי בית-המדרש, את קובץ "מאורה של תורה",

ברכות יב - יז

"מזכירין יציאת מצרים" וכו'.

יב, ב

צריך להבין למה תקנו לקרוא פרשת יציאת מצרים בשעת קריאת שמע, הלא זכירת יציאת מצרים היא מצוה בפני עצמה, כמ"ש "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך", ואינה ממצות קריאת שמע, כמו שכתבו הפוסקים.

אך באמת קריאת שמע ויציאת מצרים הן אחד ממש. ויובן בהקדים עניינה של הזכרת יציאת מצרים:

המצוה להזכיר יציאת מצרים בכל יום צריכה להיות באופן המבואר בפסחים (קטז, ב) "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", ובלשון הרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ו) - "כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים". כי בכל יום ויום ישנה בחינת "יציאת מצרים" ברוחניות, והיא יציאת נפש האלוקית

יוצא לאור ע"י מכון "מאורה של תורה" שע"י איגוד תלמידי הישיבות

טלפון: 03-9604832 פקס: 03-9607370

בו יוגשו מעת-לעת שביבי ביאורים על הדפים הנלמדים בתקופה, מלוקטים מגניה רחבי הידים של תורת החסידות, הנותנת את ניחוחה המיוחד לסוגיות הש"ס.

ברם כגון דא צריך לאודעי: לא מן הנמנע אשר רבותינו הראשונים ותלמידיהם האחרונים, דשו זה מכבר בקושיות ובתמיהות המובאות בקובץ זה ואף נתנו את ביאוריהם כיד ה' הטובה. פשיטא שכל המובא כאן, הוא רק בכדי ליתן טעם לשבח, מעבר לביאור הפשוט ע"פ גליא דתורה - גם את הרובד הפנימי, המאיר את הנלמד, ב"מאור שבתורה" - זוהי תורת החסידות (עיין ירושלמי חגיגה פ"א, ה"ז. ובקרבן העדה שם).

עם זאת, הן בהלכה - שגם בה טמונים סודות ורזין (ראה של"ה בהקדמה) - וכ"ש באגדה ש"רוב סודות התורה גנוזין בה" (תניא קדישא - אגרת הקודש פכ"ג), מצינו עניינים שלהבנתם הפשוטה, נזקקים לביאור הפנימי שבהם (ראה עד"ז לקוטי-שיחות ח"ט עמ' 209. עייג"כ בתניא שם פ' כה ו-כו).

ויהי-רצון שבזכות לימוד התורה באופן זה, אשר הפשוט והסוד כרוכים יחדיו - "תורה תמימה" - נזכה לגאולה האמיתית והשלמה, אז נשמע את "סוד טעמיה ומסתר צפונותיה" (רש"י שה"ש א, ב) מפיו של משיח במהרה בימינו ממש.

בברכת התורה

המערכת

שבאדם ממאסר הגוף ("מצרים" מלשון מצרים וגבולים) להכלל ולהתייחד בקב"ה ע"י עסק התורה והמצוות.

וענין זה הוא במיוחד בקבלת מלכות שמים בקריאת שמע, שבה מקבל וממשיך עליו יחודו ית' בפירוש, באמרו "ה' אלוקינו ה' אחד". כי מיד שרוצה האדם ומקבל וממשיך עליו אלוקותו ית' ואומר "ה' אלוקינו ה' אחד" הרי ממילא נכללת נפשו ביחודו ית'.

ונמצא שקבלת עול מלכות שמים בק"ש וענין יציאת מצרים הם דבר אחד, שע"י קבלת עול מלכות שמים נפעל ענין יציאת מצרים ברוחניות, שהנפש האלוקית יוצאת מהגבלות הגוף ומתייחדת עם הקב"ה. ולכן בסוף פרשת יציאת מצרים מסיימים ג"כ "אני ה' אלוקיכם".

(ע"פ תניא פרק מז)

"וחכמים אומרים ימי חייד העולם הזה כל [ימי חייד] להביא לימות המשיח".

ובגמ': "לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא... יציאת מצרים מפל וכו'".

מתני' דף יב, ב

בתניא (פרק ל"א) מבואר, שזה שביציאת מצרים נאמר בה "כי ברח העם", הוא משום שהיציאה מטומאת מצרים היתה בדרך 'בריחה', מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו בחלל השמאלי, דלא פסקה זוהמתם עד מתן תורה, רק מגמתם וחפצם היתה לצאת נפשם האלוקית מגלות הסטרא אחרא היא טומאת מצרים, ולדבקה בו

ית' כדכתי' "ה' עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה" וגו',
"משגבי ומנוסי" וגו' "והוא מנוס לך" וגו'. משא"כ
לעתיד כשיעביר ה' רוח הטומאה מן הארץ כתיב
"ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה'" וגו'.

ובפרק כ"ז מבאר שהם שתי בחינות "אתכפיא
סט"א" ו"אתהפכא סט"א", ש"אתהפכא" הוא
"ביטול הס"א לגמרי", ו"אתכפיא" הוא כאשר
"הס"א בעודה בתקפה וגבורתה" והעבודה בזה
היא "לכבוש היצר" . ולהסיח דעתו לגמרי ממנו
ולדחותו בשתי ידים, ובכל דחיה ודחיה שמדחהו
ממחשבתו, אתכפיא ס"א".

לכאורה לפי זה יש לתמוה, מהו ענינה הרוחני
של הזכרת יציאת מצרים לעתיד, היינו עבודת
ה' בדרך בריחה מן הרע, והרי אז יהי' "את רוח
הטומאה אעביר מן הארץ", שהיא מדריגה נעלית
הרבה יותר?

אלא שבאמת עם היות שבכללות בחינת
האתהפכא נעלית הרבה יותר מאתכפיא, אף על
פי כן יש גם מעלה בבחינת אתכפיא לגבי בחינת
אתהפכא:

במצב שמציאות הרע אינה קיימת, עבודת ה'
היא בדרך הטבע, דהרי האדם אינו צריך ללחום
עם הטבע שלו, כי הטבע שלו כולו קדושה. לכן
גם המשכת האלוקות שעל ידי עבודה כזו היא רק
בדרגות של סדר השתלשלות, היינו, כשם שעבודתו
היא על פי טבעו, כמו כן ממשיך מלמעלה רק את
הדרגות שעל פי 'סדר' השתלשלות, דהיינו ה'טבע'
שבעולמות ומדרגות עליונים.

**"אמר ר' אלעזר בן עזריה הרי אני
כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר
יציאת מצרים בלילות" וכו'.**
ב, ב

"זכיתי" מלשון בירור (זך). למרות שר'
אלעזר בן עזריה היה למדן גדול, הוא לא
התבייש לומר "לא זכיתי". הוא ידע בדיוק
במה "כן זכיתי" ובמה "לא זכיתי". עובד ה'
חייב לדעת את מצבו האמיתי בעבודה, ואל
לו לרמות את עצמו לא ב"זכיתי" ולא ב"לא
זכיתי".

*

ה"לא זכיתי" חרה מאד לר' אלעזר בן
עזריה. מדוע ליהודי בן תורה, שתופס עמדה
כה חשובה, יהיה "לא זכיתי"? והוא הבהיר
לעצמו ענין זה: מצרים - ענינה מידות. יציאת
מצרים - ענינה בירור המידות (הנעשה ע"י
המוחין דווקא). המידות הן שבע. ומכיוון
שכל מדה כלולה מעשר כוחות הנפש, הרי
שהמספר שבעים מורה על המידות כפי שהן
בשלמותם. ר' אלעזר בן עזריה לא אמר הרי
אני בן שבעים שנה, אלא רק "כבן" שבעים
שנה - בירור מידותיו לא היה בשלימות, ולכן
לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות".
עד שדרשה בן זומא - בן זומא התנהג
בבדידות. מעלה זו סייעה לו, שידע לדרוש
ענין זה בתורה.

(ליקוטי דיבורים)

אבל בעבודה בדרך אתכפיא, עם היות שישנו רע וצריך ללחום כנגדו, מכל מקום, כיון שגוף
העבודה הוא במלחמה נגד טבעו, לכן גם ממשיך מלמעלה את מדריגות האלוקות שלמעלה מסדר
השתלשלות, דהיינו נגד ה'טבע' של סדר השתלשלות.

ולכן בימות המשיח, אף על פי שלא תהי' עבודה זו (דאתכפיא), אבל בכדי להמשיך אותם המשכות עליונות, יזכירו עכ"פ יציאת מצרים.

(עפ"י מאמר ד"ה כימי צאתך תשמ"ב, אור התורה להצמח צדק ויקהל פט, ג)

"השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיוך".

יג, א

ענין זה ד"השמע לאזנך ישנו גם בעבודת האדם בתפילתו:

דהנה, איתא בזהר (ח"ב קד, א) דכנסת ישראל נקראת "אתה", ו"כנסת ישראל" הכוונה היא לנשמה [כידוע שכל נשמה הוא חלק מכללות הנשמות וכשיצטרפו כולם כאחד הם קומה שלמה], והיינו, שלא הגוף (היינו, הנפש הבהמית המתאוה) הוא המתפלל, רק הנפש - שהיא "חלק אלוקה ממעל" (תניא רפ"ב), היא המתפללת, והיא המדברת דברי התפילה וכל הענינים הנאמרים בה, והוא (האדם) לא יעשה דבר, כי אם ישמיע לאזנו את הרנה והתפילה אשר מזמרת ומשבחת הנפש.

ועבודה זו נקראת 'קבלת פני שכינה', פירוש, שעבודת כנסת ישראל (הנשמה) המתחננת ומתפללת לפני ה', נקרא 'פני שכינה', וענין שמיעת האדם רנתה ותפילתה, נקרא 'קבלת פני השכינה', ככלי המקבל מה שמניחים בתוכו. אך יש גם כלי אשר הוא רע, ולא יוכל לקבל הטוב שבה, ותפלטנו, דהיינו שלא יוכל לכפוף אזניו ולבבו להבין דברי התפילה, וזה נקרא 'אין זוכין להקביל פני השכינה', שהוא מעשה היצר ותחבולתיו לדחותו ולהסירו מאחרי ה' לבלתי ישמע באזניו ובלבבו יבין ושב ורפא לו. (עפ"י לקו"ת שה"ש ב, ב)

"היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא, אם כיון לבו יצא".

מתני' יג, ב

הבית יוסף באו"ח סי' מו הביא מתשובת הרשב"א שכתב על משנה זו, "מסתברא דחוזר ואומר ברכות בפני עצמן ואע"פ שאינו קריאת שמע, שהברכות לא נתקנו על ק"ש, תדע, (ד)אינו מברך על קריאת שמע".

" . . . וחכמים אומרים . . . כל ימי

חיך] להביא לימות המשיח"

יב, ב

שני פירושים למאמר זה:

א. להביא לימות המשיח - כפשוטו, כאשר משיח יבוא. על כל דבר יש לחשוב, איך הוא יהיה כאשר יבוא המשיח.
ב. להביא לימות המשיח - עלינו לדעת שהגלות אינה מטרה לכשעצמה. התכלית האמיתית של הגלות היא הגאולה. בכל אופני העבודה, צריכה להיות כוונתו, שעבודתו תביא את המשיח.

(לקוטי דיבורים)

"למה קדמה פרשת שמע לזוהיה אם שמוע? כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה" וכו'.
יג, א

כל עבודה, הכרחי שתהיה מיוסדת על קבלת עול ומסירות נפש. האדם שהוא נברא, אינו יכול להיות סמוך ובטוח, ששכלו והרגשיו תמיד יביאוהו, שעבודתו תהיה כפי הרצון העליון. לכן חייבת העבודה שעל פי טעם ודעת, להיות מיוסדת על קבלת מלכותו יתברך.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק טו עמ' 187)

לכאורה לפי זה אינו מובן מדוע באמת נקראים ברכות אלו "ברכות קריאת שמע", ומדוע תקנו לאמרם קודם קריאת שמע, והרי אין להם שום שייכות עם קריאת שמע?

אלא, דבאמת ברכות אלו הם הכנה לקריאת שמע, דהנה קריאת שמע הוא לקיים "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", שהאדם צריך להפקיר כל אשר לו מנפש ועד בשר בשביל אהבת ה', ואיך יבא האדם החומרי לידי מדה זו?

לכך סידרו תחילה ברכת יוצר אור, ושם נאמר ונשנה באריכות ענין וסדר המלאכים העומדים ברום עולם, להודיע גדולתו של הקב"ה איך שכולם בטלים לאורו ית', ומשמיעים ביראה כו' ומקדישים

כו' ואומרים ביראה קדוש כו' - כלומר, שהוא מובדל מהם,

ואח"כ בברכה שניה אומרים "אהבת עולם אהבתנו ה' אלוקינו" - כלומר, שהניח כל צבא מעלה הקדושים והשרה שכינתו עלינו להיות נקרא אלוקינו, והיינו על ידי שצמצם אורו הגדול הבלתי תכלית, להתלבש בבחי' גבול הנקרא עולם, בעבור אהבת עמו ישראל כדי לקרבם אליו ליכלל ביחודו ית'.

וכשיתבונן בכל זה, הנה כמים הפנים לפנים, כמו שהקב"ה הניח וסילק [לצד אחד דרך משל] את אורו הגדול הבלתי תכלית, וגנזו והסתירו בצמצומים שונים. והכל בשביל אהבת האדם התחתון להעלותו לה', כי אהבה דוחקת הבשר, על אחת כמה וכמה בכפלי כפלים לאין קץ כי ראוי לאדם גם כן להניח ולעזוב כל אשר לו מנפש ועד בשר ולהפקיר הכל בשביל לדבקה בו בדביקה חשיקה וחפיצה. ולא יהי' שום מונע מבית ומבחוץ לא גוף ולא נפש ולא ממון ולא אשה ובנים. ולכן נקראו ברכות אלו ברכות ק"ש, דהיינו שהם הכנה לעיקר קריאת שמע כנ"ל.

(עפ"י תניא פרק מט)

"מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים".

רש"י: "תכלית חכמה - עיקרה של תורה שיהא עמה תשובה ומעשים טובים".

יז, א

יש לדייק בלשון רש"י - "עיקרה של תורה", דהנה הפירוש ד"תכלית" ברוב המקומות הוא תכלית הכוונה, וכיו"ב. היינו, שתכלית הכוונה בלימוד התורה הוא שתביא לתשובה ומעשים טובים. אבל

ה

מאורה של תורה

**"היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא
אם כוון לבו יצא"
יג, א**

בברכת ברוך שאמר אנו אומרים "ברוך פודה ומציל". היות והנפש ירדה למטה להתקשר עם הגוף, הנמצאת בו בגלות ובשביה, על כן אנו מברכים "ברוך פודה ומציל" - שתהיה המשכה ממנו יתברך לפדיית הנפש מבאר שחת. שהנפש תוכל להגיע בתפילה לבחינת רעותא דליבא, לצאת ממסגר הגוף. זהו גם הפרוש במאמר רז"ל "אם כוון לבו יצא" - שיצא ממאסר הגוף והשביה וכו'.

(אור התורה להצ"צ דברים עמ' א'תתקכח)

משמעות לשון רש"י כאן הוא דפירוש תכלית הוא מלשון עיקר, היינו שאין זה רק שכתוצאה מלימוד התורה צריך לבא לידי תשובה ומעשים טובים, אלא אדרבא זהו "עיקר" התורה. ולכאורה הוא תמוה, שהרי בפשטות "עיקרה" של תורה הוא כמפורש כאן - "חכמה" (אלא שמטרתה להביא תשובה ומעשים טובים), ואיך מפרש רש"י שעיקרה של תורה עצמה הוא תשובה ומעשים טובים?

והנה, בעבודת האדם, החילוק בין תורה לתשובה ומע"ט הוא, שבלימוד התורה מודגשת מציאותו של האדם, שצריך להבין את התורה בשכלו, ועד שבתורה שבעל פה אם אינו מבין אינו יכול לברך ברכות התורה. משא"כ בתשובה ומעשים טובים שהם דווקא על ידי **ביטול**

מציאותו, הן בתשובה - שענינה שיוצא ממצבו הקודם, והן בקיום המצוות - שצריך לקיימם בדרך עבודת עבד.

אמנם כל זה הוא בהתורה כפי שירדה למטה, דתורה לא בשמים היא, וניתנה להבנתו של האדם. אבל לגבי התורה כפי שהיא בשרשה ועיקרה, צריך להיות לימוד התורה באותו אופן ה"ביטול" דעבד [כמו בקיום המצוות], דביחד עם זה שלומד התורה בשכלו לפי כללי התורה, הרי הוא בטל לתורה כעבד שבטל לאדונו, וכלשון חז"ל "עולה של תורה".

וזהו מ"ש רש"י ש"עיקרה של תורה" היינו בדרגת התורה כפי שהיא בשרשה, מצריך שיהא "עמה" [היינו יחד עם לימוד התורה כ"חכמה"] הביטול ד"תשובה ומעשים טובים".

(עפ"י מאמר ד"ה מרגלא בפומיה דרבא תש"מ - ספר המאמרים מלוקט ח"ה ע' צג ואילך)

"כ"ל הקורא קריאת שמע בלא תפילין .. כאילו הקריב .. זבח בלא נסכים".

יד, ב

צריך ביאור מהו הדמיון בין ק"ש ותפילין לזבח ונסכים.

אלא, דהנה ענין הזבח והנסכים ברוחניות הם ב' אופני עבודה הפכיים זה מזה, דהקרבתו -

מאורה של תורה

1

”הרוצה שקבל עליו עול מלכות
שמים שלמה, יפנה ויפול ידיו ויניח
תפילין ויתפלל.”
יד, ב

הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים
שלמה, צריך בתחילה ”לפנות” ולהסיר את
הרע בקרבו. דברים אלו אמורים לכל אדם
ובכל המדרגות שימצא. אם נכשל בעבירה,
ישים תמיד מרירות בנפשו על חטאותיו אשר
חטא. ואף אם כבר עשה תשובה, הרי שעליו
לקיים את ”וחטאתי נגדי תמיד”. ואפילו אם
לא חטא כלל, עליו להיות ממארי דחושבנא,
על מחשבה דיבור ומעשה אשר לא לה’ המה.
לאחר שיסיר את הרע מקרבו, הרי שבקיום
כל המצוות הוא ימשיך על נפשו אור וחיות
מבחינת מלכותו יתברך.

(תורה אור סא, ד)

זבח בכללות הוא העלאת עניני גשמיות עולם
הזה לקדושה, כמו הקרבן כפשוטו שמעלים בהמה
גשמית ע”ג המזבח ומכלילים אותה באש שלמעלה,
ועולה להיות נחת רוח לפני ה’.

אמנם ענין הנסכים הוא המשכת אלקות
מלמעלה למטה, וכענין הנסכים כפשוטם שמנסכים
מים ע”ג המזבח, ויורדין לשיתין שחלולין ויורדין
עד התהום.

והנה על דרך זה הוא ההפרש בין קריאת שמע
ותפילין, שקריאת שמע ענינה העלאה, שעל ידי
שמתבונן ב”ה’ אחד”, הרי הוא בא ל”ואהבת את
ה’ אלוקיך”, בכלות הנפש ברצונה להכלל באחדותו
ית’, שזהו בחינת העלאה. אמנם ענין התפילין הוא
להיפך, שכותבים ”ה’ אחד” בדיו גשמי על קלף גשמי,
וכמו”כ ברוחניות, שהתפילין הם המשכת ה’מוחין’
העליונים (בחינות חכמה, בינה ודעת) למטה.

וזהו ”כל הקורא ק”ש בלא תפילין כאילו הקריב
זבח בלא נסכים”, שכמו שזבח בלא נסכים הוא

חסרון בהקרבו, כמו”כ הוא כשקורא ק”ש בלא תפילין. והטעם ע”כ הוא, כי עם היות שגדלה מאוד
מעלת עבודת העלאת מלמטה למעלה, מכל מקום תכלית הכוונה הוא כמארז”ל (תנחומא נשא
טז) ”נתאווה הקב”ה להיות לו ית’ דירה בתחתונים”, דהיינו המשכת אלקות למטה, ולכן אין די
בעבודה דקריאת שמע, אלא צריך גם כן הנחת תפילין להמשיך אלקותו ית’ בתחתונים.

(עפ”י לקו”ת ד”ה להבין ענין הנסכים, שלח מא, ג)

”תנו רבנן אין קורין אבות אלא לשלשה... עד הכא חשיבי טפי לא חשיבי”

טז, ב

הא ד”אין קורין אבות אלא לשלושה”, היינו משום שבחינת האבות היא ירושה לבניהם אחריהם
בכל דוד ודור לכל חד לפום שיעורא דיליה, ולכן אומרים אלקי אברהם וכו’. אבל שאר בחינות
ומעלת הצדיקים כגון ראובן שמעון לוי שהם ודאי בחינות אורות עליונים, יש לך אדם שאין בו

כלל בחי' ומדריגות אלו, משא"כ בחי' האבות צריך להיות בכל אדם שהם שרש ומקור כל נשמות ישראל.

ולחבין ענין גילוי זה שבכל דור ודור בבחינת ומדריגות האבות שבכל אדם מישראל, הנה ידוע שאברהם מדתו האהבה, ויצחק מדת הגבורה, ויעקב מדת הרחמים, ועבודתו של כאו"א מישראל צריך להיות בג' בחינות אלו. שבתחילה צריך להיות במדת גבורה ולקיים מארז"ל "לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר", והיינו כמו שרוגז האדם על דבר המפריע לו במה שנוגע לו במהותו ועצמותו, כן ירגוז על הרע שבקרבו, מחמת שזהו ההיפך מהתגלות ה' אחד בקרבו. ומזה יבוא לבחי' יעקב שהיא מדת הרחמנות על נפשו כאשר יראה בה שהיא 'בתוך ההפיכה', ואזי ויצעק אל ה' בצר לו, שממדת הרוגז על הרע יבוא למדת הרחמנות.

ואחר שיעורר רחמים על נפשו יתבונן שהן אמת שהוא בשפלות ומשוקץ ומתועב וכו', אך כל זה הוא מצד הגוף, אבל מכל מקום יש בקרבו חלק אלוקה ממש שהיא נפש האלוקית, והיא בגלות אצלו, וא"כ הרחמנות עליה גדולה מאד, ולזאת ישים כל מגמתו וחפצו להוציאה ולהעלותה מגלות זו להשיבה אל בית אביה כנעוריה, וזאת תהי' עבודתו בשמחה רבה היא שמחת הנפש בצאתה מהגוף המתועב ושבה אל בית אביה כנעוריה בשעת התורה והעבודה, והיא התחלת השמחה לשמוח באלקים חיים, שזוהי מדת האהבה שהיא מדתו של אברהם שנקרא אברהם אוהבי.

(עפ"י תורה אור ד"ה וארא אל אברהם ה, ב)

הקובץ נדפס ע"י
החפץ בנילום שמוז שיחי'
להצלחה בכל מעשה ידיו, בגשמיות וברוחניות